

Westeremden: Waar eens de schepen afmeerden

16 door J. RITTERSMA
Foto's: K. Loonstra

Onze volgende tocht brengt ons naar een interessant dorp: Westeremden. Niet alleen vanwege de oude dorpskerk, maar vooral om de boeiende geschiedenis van dit Hogelandster dorp. Het ligt ten noordoosten van Stedum en valt tevens binnen de gemeentegrenzen van deze plaats. Het dorp is gebouwd op een vijf meter hoge wierde. De huizen staan knus tegen elkaar langs de smalle oplopende straatjes, met als centrum de oude kerk.

Westeremden als wierdedorp. Duidelijk is te zien, dat Westeremden is gebouwd op een vijf meter hoge wierde. Op de achtergrond de nederlandse hervormde kerk uit de 13de eeuw. De kerk werd in 1238 geteisterd door brand.

De preekstoel in de nederlandse hervormde kerk te Westeremden. Evenals de preekstoel stamt ook het koorhek uit ongeveer 1650.

In 1217 geschonken

Deze Herv. kerk dateert uit het tweede kwart der 13de eeuw. In het jaar 1238, is de kerk door brand geteisterd. Oorspronkelijk was het een kruiskerk. Bij de herbouw is vooral de westgevel betrokken geweest. Het koortravee en het overige muurwerk is waarschijnlijk niet herbouwd. In 1808 is nog een dakruiter aangebracht. Het nu rechtsgesloten uit vier traveeën bestaande gebouw, is voornamelijk opgebouwd van baksteen, alhoewel het oudste muurwerk ook turfsteen bevat.

Het gebouw is vooral van belang om het kruisstravee en de rechtsgesloten koortravee met de rijk behandelde topgevel. De beide genoemde traveeën worden overdekt door meloenvormige koepeelgewelven. Deze gewelven bezitten 8 ronde ribben die elk in een rijk rozet samenkomen. In de kerk zijn 13e- en 15e-eeuwse muurschilderingen blootgelegd heiligenfiguren voorstellend.

Aan het uitwendige — in oorsprong romano-gotisch — is veel geweld aangedaan. De spitsbogige ramen dateren alle uit latere tijden. Hierdoor is het kerkje helaas sterk gewijzigd. In de kerk bevinden zich een gesneden preekstoel en koorhek uit ongeveer 1650.

Vroeger stond er naast de kerk ook nog een toren. Wegens bouwvalligheid is deze in 't jaar 1808 gesloopt en vervangen door de hiervoor genoemde dakruiter. De kerk van Westeremden is in 1217 geschonken aan het klooster van Wittewierum, het bekende klooster van Emko en Menko. Hiermede komen we in de geschiedenis van het dorp.

Het Hogelaand

Woar dat zee ais over kwelders spoulde
en de störmwind beukte 't wiede wad;
woar dat 't woater deur de prielen woulde
en op hoge wierden 't volk ais zat ...

Moar woar ook, as deur een ket van dieken
baauw- en gruinlaand stoareg gruien dee.
glaanzend vei nou lopt op vroug're slieken;
't golden korenveld zuit as 'n zee ...
doar, joa doar is 't Hogelaand!

Zoals reeds gezegd ligt het dorp op een hoge wierde. Bij het afgraven van een gedeelte van deze wierde is 'n zeer merkwaardig goed geconserveerd, oud-germaans runenhoutje gevonden.

Ook zijn aardewerk, benen, houten, bronzen en ijzeren voorwerpen gevonden. Vele van deze voorwerpen bevinden zich in het Museum van Oudheden te Groningen.

Westeremden lag eertijds aan zee. In het artikel over Zeerijp is reeds het een en ander verteld over de voormalige Fivelboezem. Ook Westeremden lag aan deze Fivelboezem. Als tegenhanger van het aan de overzijde van de Eems gelegen Emden had het een zeehaven. Omdat het aan de Eemsmond lag, is de oude naam voor Westeremden — Emethe of Emutha — derhalve wellicht verklaarbaar.

Dat de haven reeds in de grijze oudheid van dit gewest aanwezig was, bewijst wel, dat de bekende Romeinse zeevaarder Ptolemaeus wist, dat hier een haven en marktplaats was.

Ook Emko en Menko spreken nog over een zeehaven en een beroemde marktplaats. Ze schrijven dan over een forum (markt). De plaats had het zg. stapel- en muntrecht, nog voor het in opkomst zijnde Appingedam. Ook kwamen er elk jaar op zondag, die men Skeinosmandey noemde, de rechters van Fivelingo samen, om de plechtige ambtseid af te leggen. Wel een bewijs voor de aanzienlijkheid van deze plaats.

Echter het getij keerde voor Westeremden, letterlijk en figuurlijk. De haven verzandde. We schrijven 1219. Het was omstreeks die tijd, dat de Fivelingoërs getracht hebben van Westeremden een stad te maken, althans een plaats met stadsrechten en waar de zg. gilden ingesteld zouden worden. De stad Groningen en Hunzingeroërs

Een van de weinige fresco's in de kerk van Westeremden. Deze 13de- en 15de-eeuwse muurschilderingen — voorstellende heiligenfiguren — werden blootgelegd bij herstelwerkzaamheden.

krijgsrumoer deed een zware vloed het laatste, de haven werd dichtgeslibt voor zover hij toch al niet was verzand en was nu geheel onbruikbaar geworden. Later werd hij totaal gedempt. Nog erger was de grote brand die in het dorp teisterde. In het jaar 1238 gingen vele huizen in vlammen op, waaronder ook de pastorie en — zoals gezegd — ook een gedeelte van de kerk.

Oudste parochieschool

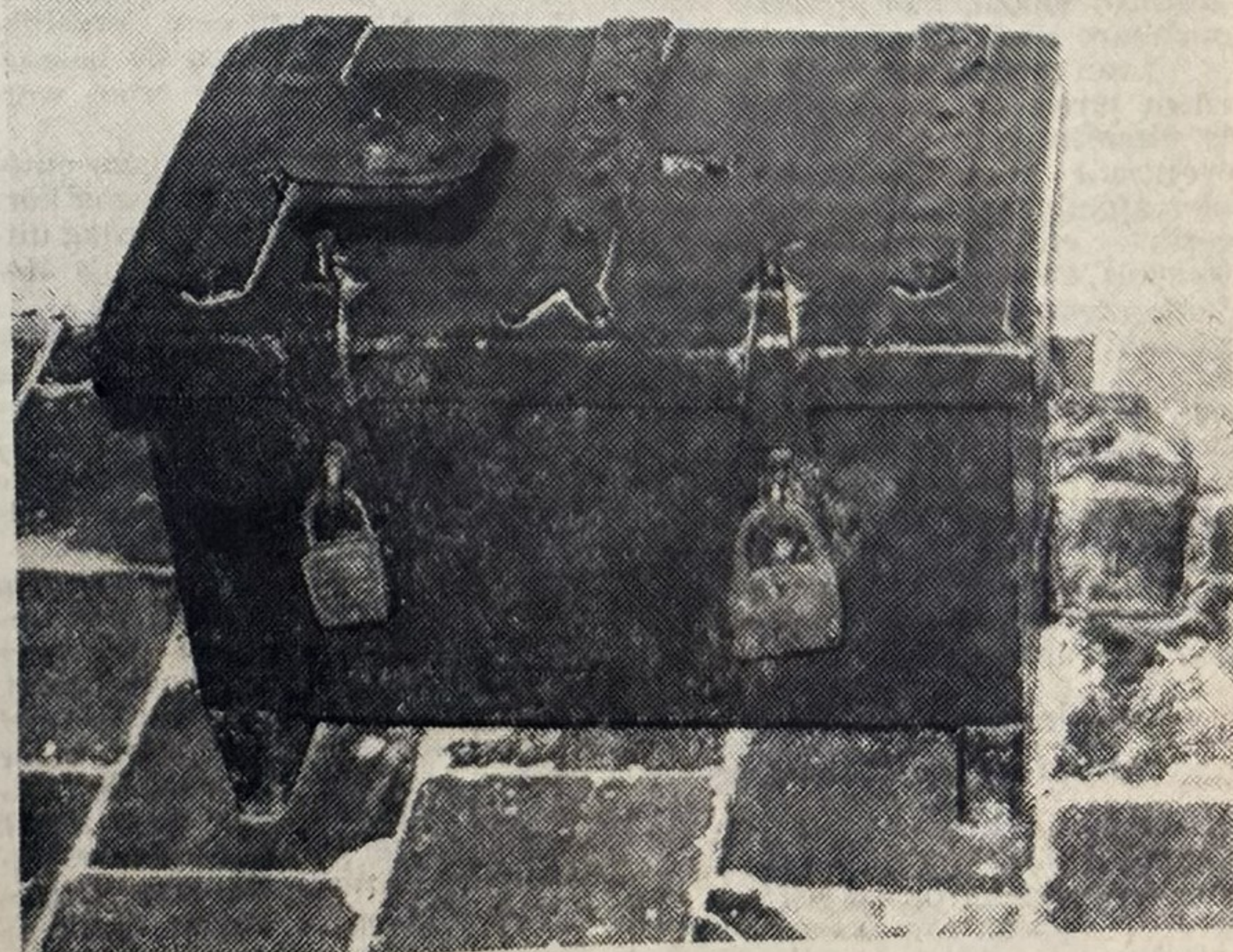
De achteruitgang van Westeremden of Emethe werd nog benadrukt door het opkomen van de plaatsen Appingedam en Emden als zeehaven. Het was zelfs zo, dat door de opkomst van Emden in Oost-Friesland, Emethe of Emden in de Ommelanden, met het bijvoegsel "wester" genoegen moest nemen.

Ja, zo ging de glorie langzaam maar zeker ten onder. Een glorie die vroeger nog eens benadrukt werd, omdat hier de oudste bekende parochieschool van Nrd. Nederland heeft gestaan. Vermeldenswaard uit het verleden is verder nog, dat Westeremden één van de vier scheppe-rijen van het Slogter Zijlvest is geweest (zie over Zijlvesten het artikel over 't Zandst).

Heden ten dage is Westeremden slechts een onbeduidend wierdedorp. Een gronings dorp, zoals er zoveel op het Hogelaand liggen. Maar toch zijn het al deze dorpen die het Hogelaand zo karakteriseren. Ze bepalen "het gezicht" van deze landstreek. Eenvoudig van opzet, zonder veel franje, nuchter van bouw en aanleg. Ze typeren in grote lijnen de volksaard van deze landstreek. Een landstreek die door de groninger dichter Korn. Mulder in het volgende gedicht zo kenmerkend wordt weergegeven.

verzetten zich hier heftig tegen. Het was in het jaar 1232, dat de Hunzingeroërs Fivelingo binnen-drongen en na eerst Westerwijrt-werd te hebben verbrand en geplunderd, naar Westeremden trokken. Op de avond van de 17de september 1232 drongen ze het dorp binnen. Er heerste 'n angstwekkende en onzeker makende nevel. Door klokgelui verbijsterd sloegen de aanvallers op de vlucht en werden op de openbare weg gegrepen. Velen werden jammerlijk vermoord. Bijna vierhonderd mannen werden gevangen genomen en velen werden gewond. Toch was dit in feite het begin van de teruggang.

Wat de Hunzingeroërs niet gelukte nl. de totale verwoesting van de plaats Westeremden, geschiedde toch en wel door natuurrampen en branden. Want kort na het

Het offerblok wijkt af van het normaal voorkomende vierkante model. Dit offerblok is breder en is met ijzerwerk in de grond verankerd.